

Sigmund Freud'un Yüceltme Mekanizması Bağlamında Gustav Klimt'in Eserlerindeki Erotizm

Erotism In Gustav Klimt's Works In The Context Of Sigmund Freud's Exploitation
Mechanism

Mehmet Erkan TURAN¹ Yüksel GÖĞEBAKAN²

¹ Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Van, Türkiye (Corresponding Author)
² Prof.Dr.; İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar Ve Tasarım Fakültesi; Malatya, Türkiye

ÖZET

Cinsellik ve erotizm, bütün insanların en temel güdülerinden olmakla beraber ayıplanan, dışlanan, çoğu zaman üzerine konuşulmayan dolayısıyla yokmuş gibi değerlendirilen bir olgudur. Bu "-miş gibi yapma" durumunun başlıca sebebi toplumsal ve ahlaki kurallardır. Toplumdan dışlanmak istemeyen birey, günlük yaşamında bu dürtülerini bastırmak zorundadır. Ancak Sigmund Freud'un Psikanaliz kuramında açıklandığı üzere İd'den gelen bu dürtülerimiz doğuştan bulunmaktadır ve ruhsal yapımızın önemli parçasıdır. Dolayısıyla toplumsal ve ahlaki kuralların bu dürtülerimizi baskılıyor olması ortadan kaldırdığı anlamına gelmez. Çünkü bunlar bir şekilde doyurulmak zorunda olan dürtülerimizdir. İşte tam da bu noktada devreye ruhsal yapımızın bir diğer parçası olan Ego girer. Ego bu dürtülerin uygun bir zamanda veya uygun bir bağlamda doyuma ulaşmasını sağlamaktadır. Kendi benliğini koruma gayesinde olan Ego, savunma mekanizmaları yaratır. Bunlardan "yüceltme mekanizması", bu makalenin temel kavramlarından biridir. Çünkü bu savunma mekanizmasının sanatsal yaratıcılıkta rolü olduğu bilinmekle birlikte, birçok şiirde, romanda ve resimde erotizm yer edindiği görülmektedir. Bu bağlamda çalışma kapsamında Gustav Klimt'in eserlerindeki erotizm üzerinde durulmuş ve bu durum yüceltme mekanizması ile ilişkilendirilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu makale oluşturulurken tez, makale, kitap ve internet ortamından veri taramaları yapılmış olup, burada edinilen bilgilerin doğru ve güvenilir olduğu varsayılmıştır. Makale 3 farklı bölüme ayrılmıştır: Birinci bölümde cinsellik, çıplaklık, pornografi ve erotizm kavramlarının açıklaması yapılarak bu bunların birbiriyle örtüşen ve birbirinden ayrılan noktalarına değinilmiştir. İkinci bölümde Sigmund Freud'un ortaya attığı Psikanaliz Kuramı ve bu kuramda yer alan yüceltme mekanizması açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise yüceltme mekanizması bağlamında Gustav Klimt'in eserlerindeki erotizm açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde Gustav Klimt'in en ünlü eseri olan "Öpücük" üzerinde durularak bir sınırlandırmaya gidilmiştir. Araştırma esnasında "resim sanatındaki erotizm" konulu çok sayıda kaynak bulunsa da bunların Freud'un yüceltme mekanizması bağlamında açıklandığı bir kaynağa ulaşılamamıştır. Bu anlamda bu makalenin literatürde önem arz edeceğine inanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sigmund Freud, Yüceltme Mekanizması, Gustav Klimt, Erotizm, Öpücük

ABSTRACT

Although sexuality and eroticism are among the most basic motives of all people, it is a phenomenon that is condemned, excluded, and often not talked about and therefore treated as if it does not exist. The main reason for this "pretend" situation is social and moral rules. The individual who does not want to be excluded from the society has to suppress these impulses in his daily life. However, as explained in Sigmund Freud's Theory of Psychoanalysis, these impulses from the Id are innate and are an important part of our psychic structure. Therefore, the fact that social and moral rules suppress these impulses does not mean that they eliminate them. Because these are our impulses that must somehow be satisfied. At this point, the Ego, another part of our spiritual structure, comes into play. The ego ensures that these impulses are satisfied at an appropriate time or in an appropriate context. Ego, which aims to protect its own self, creates defense mechanisms. Of these, the "sublimation mechanism" is one of the key concepts of this article. Because it is known that this defense mechanism has a role in artistic creativity. Eroticism has taken place in many poems, novels and paintings. In this context, eroticism in Gustav Klimt's works has been emphasized and tried to be explained by associating it with the sublimation mechanism.

While creating this article in which the qualitative research method was used, data scans were made in thesis, article, book and internet environment. It is assumed that the information obtained here is accurate and reliable. The article is divided into 3 different sections: In the first section, the concepts of sexuality, nudity, pornography and eroticism are explained and the overlapping and diverging points are mentioned. In the second chapter, Sigmund Freud's Theory of Psychoanalysis and the sublimation mechanism in this theory are tried to be explained. In the third chapter, the eroticism in Gustav Klimt's works has been tried to be explained in the context of the sublimation mechanism. In this section, not all works of Gustav Klimt, but especially his most famous work, "The Kiss", has been emphasized and a limitation has been made. Although there were many sources on "eroticism in the art of painting" during the research, a source that explained them in the context of Freud's sublimation mechanism could not be reached. In this sense, it is believed that this article will be important in the literature.

Key words: Sigmund Freud, Sublimation Mechanism, Gustav Klimt, Eroticism, The Kiss

1. GİRİŞ

Sigmund Freud'un psikanaliz kuramında açıklandığı üzere cinsellik dürtülerinin ruhsal yapımızın önemli bir parçası olan İd'den kaynaklandığı ortaya konulmuştur. İd'den gelen birçok ilkel dürtü ve istekler ile toplumsal kurallar bazen uyuşmayabilmektedir. Bu tür durumlarda ego çeşitli savunma mekanizmalarını devreye sokar. Birçok farklı savunma mekanizmasından biri olan yüceltme mekanizmasının sanatsal yaratıcılıkta önemli rolü olduğu kabul edilmektedir. Bu makalede de yüceltme mekanizması bağlamında Gustav Klimt'in erotik niteliğe sahip eseri açıklanmaya çalışılmıştır.

2. CİNSELLİK, ÇIPLAKLIK, PORNOGRAFI VE EROTİZM KAVRAMLARI

Bu başlık altında birbiri ile aynıymış gibi görülen; ama her ne kadar birbirleri ile ilişkili olsa da özünde farklılıklar barındıran cinsellik, çıplaklık, pornografi ve erotizm gibi kavramların açıklamasına yer verilmiştir.

Cinsellik; insanoğlunun cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel yönelim, erotizm, sevgi ve üremeyi kapsayan temel bir boyuttur. Cinsellik; biyolojik, psikolojik, sosyoekonomik, kültürel, etik ve dini faktörlerin karşılıklı etkileşiminin bir sonucu olarak yaşanmaktadır (Basset, T.,M., ve Kaim, B.; 2000'den aktaran Gölbaşı; 2003). Dolayısıyla cinsellik kavramının toplumlara ve bireylere göre değişiklik gösterdiği söylenebilir.

TDK'ye göre cinsellik kavramının bazı tanımları şu şekildedir:

“Cinsel özelliklerin bütünü, eşeysellik” www.sozluk.gov (30.01.2022).

“Sevişme duygusu, seksüellik” www.sozluk.gov (30.01.2022).

Cinselliği üreme ile ilgili işlevsel bir anlama bağlayan görüş, onu çok dar bir kapsam içerisinde tanımlamakta ve cinsel birleşmeyi nesnenin seçimiyle belirlemektedir. Ayrıca cinsellik ile bağlantılı içgüdüler, belli bir olgunlaşmayla ortaya çıkan içgüdüler olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla cinsel içgüdüler, ergenlik döneminde cinsel organlarda görülen değişiklikler ile paralel olarak görülmektedir (Özgenç, 2002; 6).

“Cinsellik, geniş anlamda ele alındığında, cinsel organların çalışmasına bağlı bütün etkinlikleri kapsayan kavramın adıdır. Canlılar âleminde görülen cinsi veya cinse bağlı olayların tamamını içerir” (Özgenç, 2002; 6).

“Başlıca ilkesi zevk almak olan cinsellik, doğa yasalarına ayak uydurmuştur. Bu doğa yasalarının özünde üreme içgüdüğü yatmaktadır. Bu içgüdü toplumun getirdiği yasaklarla şekillenip, ahlak da bu yasaların doğal bir biçimde şekillenmiş alanıdır” (Özgenç, 2002; 9). Dolayısıyla cinsellik denen kavram, ahlaki ve toplumsal yasalar çerçevesinde yasaklanan ve ayıp görülen bir kavram olarak görülmektedir. Aslında 17. yy.a kadar cinsellik ayıp görülen, sakınılan, gizlenen bir kavram değil aksine hayatın tam ortasında bulunan ve doyasıya yaşanan, tadına tuzuna varılan bir olgu olmuştur. Ahlak denilen kavram 18. yy.da cinselliğin ayıplanmasına ve dışlanmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla cinsellik artık yasak alan olmuş, yalnızca eşlere dair bir konu haline gelmiş ve yatak odasına kapatılmıştır. Eskiden daha özgür yaşanan cinsellik artık yalnızca üreme ve çoğalma ile ilgili bir temel üzerine oturtulmuştur (Kahraman, 2005: XVII). Ancak unutulmaması gerekir ki cinsellik toplumsal ve ahlaki normların baskısı altına girse de ortadan kaldırılması imkânsız denilebilecek bir olgudur. Çünkü cinsellik insanın önemli bir parçasıdır. Nitekim Abraham Maslow tarafından geliştirilen ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisinde de cinsellik; yemek yeme, nefes alma, su içme vb. diğer fizyolojik ihtiyaçlarla beraber birincil (!) ihtiyaçlar arasında gösterilmektedir www.wikipedia.org (03.01.2022). Dolayısıyla cinselliğin bastırılması onun ortadan kalkmasına değil belki de daha da artmasına sebep olmaktadır.

Cinsellik kavramı ile en çok karıştırılan kavram ise erotizmdir. Bu kavram, Eski Yunan mitolojisindeki aşk tanrısı Eros'tan türetilmiş bir kavramdır. Genel anlamda hem farklı iki cinsten bireylerin cinsel yaklaşımlarındaki hem de insanlar arasındaki dostluk ve sevgiyi kapsayan kavram, zamanla dar bir anlam içerisine hapsedilmiştir. Yani erotizm denince akla gelenler cinsellik kavramı ile sınırlı kalır olmuştur. www.wikipedia.org (03.01.2022).

Türkçe sözlükte erotizm, “cinsel duygu ve isteklerine çok düşkün olma durumu, kösnüllük, erosçuluk, şehvaniyet” olarak geçmektedir www.sozluk.gov (30.01.2022).

Görüldüğü üzere erotizm cinsellik ile bağlantılı bir kavramdır. Ancak erotizmi cinsellikten sınırlı olmadığını belirtmek gerekir. Erotizm, cinsel birleşmeden ve cinsellikten daha farklı bir kavramdır. Hatta her ne kadar erotizmin temelinde hayvani duygular yatsa da (cinsellikte olduğu gibi) hayvani duyguların bittiği yerde ortaya çıkmaktadır. Özgenç erotizmi cinsellikten ayıran farkı şu şekilde açıklamıştır:

“Erotizm, ruhla yaşamı cinsel edinimle ilişki haline getirmesi bakımından, hayvansal cinsellikten ayrılır” (2002; 11).

Görüldüğü üzere erotizmi cinsellikten ayıran en büyük fark insana özgü estetik durumlar içermesidir. Dolayısıyla cinsel eylemi erotik bir duruma dönüştürmenin yalnızca insanlara has bir durum olduğu söylenebilir. Ancak insanların gerçekleştirdiği her türlü cinsel eylemin içerisinde bir erotizm barındırmadığını da belirtmek gerekir.

Erotizm kelimesi ile en çok karıştırılan kavramlardan biri de pornografidir. Nitekim erotizmde de pornografide de cinsellik söz konusudur. Ancak ikisi aynı şey değildir ve bu fark şu şekilde açıklanabilir:

“...pornografi, hayvansal, anormal ve aşırı derecede yoğun bir dışavurumla gerçekleşen şehvet patlaması iken erotizm ise içerisinde estetik barındırır” (Kalfa, 2018; 14).

“Eski Yunanca'da ‘fahişe’ sözcüğünden türeyen porno ve bu konuda yapılan yayınları belirten pornografi, aşırı çok şiddetli, makul olmayan bir biçimde şehvet duygularının tahrik edilmesi anlamına gelmektedir” (Tetire, 1992: 62).

“Pornografinin işlevi ‘İd’i kışkırtmaktır. Onun salt bedensel gereksinimlerini en ilkel düzeyde doyuma ulaştırmaktadır, denilebilir kısaca” (Erinç, 2004’ten aktaran Yüce, 2015: 29). Kahraman’ın açıklamasına göre cinsellik ve pornografi arasındaki benzer ve farklı yanlar ise şu şekildedir.

“Bilindiği gibi cinsellik doğal bir şiddet içerir. Bu, şiddetin fiilen uygulanması demek değildir. Bedenlerin açılması, soyulup ortaya çıkarılması, size ait olan bir beden bu çıplaklıkla başkasına sunulmasıdır. Bir başka deyişle, içerdiği rızaya rağmen cinsel ilişki bedenin kullandırılması, bedenin size ait olan iktidarının bir başkasıyla paylaşılmasıdır. Bu, insanın kendisine ait olanı dışlaması ve ondan vazgeçmesi anlamına gelir ve doğal bir şiddet içerir. Pornografi ise bu şiddetin abartılması, kadın bedeninin tüketilen bir meta olarak büsbütün yoğunlaştırılmış bir şiddete maruz bırakılmasıdır” (2005: 198).

Bütün bu kavramlarla ilişkilendirilen ve sanatta da sıkça kullanılan bir başka kavram da çıplaklıktır. Nitekim çıplak, klasik dönemlerden günümüze kadar sanatta kullanılan bir konu olmuştur. Ancak çıplağın ve çıplaklığın sanattaki işlevi dönemlere göre değişmiştir.

Çıplaklığın erotizm ile de yakından ilişkisi bulunmaktadır. Nitekim birçok sanatçı da erotik resimler üretmek için çıplaklıktan faydalanmışlardır. Ancak erotizm için çıplaklığın tek şart olmadığını belirtmek gerekir. Hatta yarı-giyinik ve giyinik figürlerin imge olarak kullanıldığı erotizm içerikli eserlerin sayısı da oldukça fazladır.

3. SİGMUND FREUD’UN PSİKANALİZ KURAMI VE YÜCELTME MEKANİZMASI

Avusturya doğumlu Sigmund Freud, psikolojinin en önemli alt dallarından biri olan psikanaliz biliminin kurucusudur. “Psikanaliz, bilinçdışıyı incelemiş ve bu bölmenin özelliklerini ortaya koymuştur” (Freud, 2015: 6).

Freud, bilinçdışıyı, psikolojik bastırma yoluyla aklın ötesine taşınan kültür tarafından kabul edilmeyen düşünceler, arzular ve istekler, travmatik yaşantılar ve acı veren duyguların deposu olarak görmüştür www.wikipedia.org (04.01.2022).

Psikanalitik kuram, özellikle bir “kişilik aygıtı” kavramı geliştirmiştir. Topografik kişilik kavramı olarak bilinen bu yapıda bilinç, bilinçaltı ve bilinçdışı gibi 3 kişilik bölümü vardır. Freud daha sonra Topografik kişilik kuramını geliştirerek kişiliği “İd”, “Ego” ve “Süperego”dan oluşan bir yapı içinde incelemiştir (Tuzcuoğlu, 1995: 275). Bu yapı parçaları kısaca şu şekilde açıklanabilir:

İd, kalıtım yoluyla geçen, doğuştan var olan, yapıda yerleşmiş olan her şeyi içeren, tamamıyla bilinçdışı bir parçadır. Haz ilkesi ile hareket eden bu parça, ruhsal aygıtın güç kaynağıdır. İsteklerinin derhal yerine getirilmesi için çalışan bu parçanın iki temel dürtüsel enerjisi vardır: cinsellik ve saldırganlık (Freud, 2015: 9).

Ego ise ruhsal yapıda düzeni ve uyumu sağlayan yapıdır. İd’den gelen içgüdüsel arzu ve istekleri kontrol etmeyi öğrenir ve onların doyuma ulaşip ulaşmadığını kontrol eder. Aynı zamanda dış dünyanın koşul ve durumlarını da algılayarak İd’den gelen dürtüleri erteler ya da tümüyle bastırır (Ersevimi, 2005: 204).

Süperego ise çocuğun çevresini ve çevresindeki toplumun kurallarını algılamaya başlamasıyla oluşan, temeli vicdan ve suçluluk duygularına bağlı olan yapıdır. Yaşamının ilk yıllarında olan bir çocuk, doğru ve yanlış tamamen dürtüsel doyumuna göre değerlendirilmektedir. Ancak çocuk, bir süre sonra başta ailesi olmak üzere içerisinde bulunduğu toplumdan gelen uyarılarla benliğin bir parçası değer yargılarını içeren özel bir bölüm olarak ayrılmaya başlar. İşte bu Süperego’dur (Freud, 2015: 9). Özetle; Süperego’nun, insanların topluma ayak uydurma ve bazı dürtülerini toplumsal kurallara göre düzenleme konusunda rol oynayan bir yapı olduğu söylenebilir.

Psikanalitik görüşe göre psikolojik yönden sağlıklı bir kişi İd, Ego, Süperego dengesini sağlayabilen kişidir. Bu dengenin bozukluğu psikolojik sağlığı da olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca Freud’a göre zihinsel yaşayışımızın içgüdüsel görünümünden iki dürtünün sorumlu tutulması gerekir. Bunlar cinsel ve saldırgan dürtülerdir (Brenner, 1977’den aktaran Tuzcuoğlu, 1995: 276).

İd, Ego ve Süperego’nun çalışma prensibini daha basit bir dille özetleyecek olursak: buraya kadar açıklanmış olan bilgilere bakıldığında da bu mekanizmayı harekete geçiren yapının İd olduğu görülmektedir. İd’i harekete geçiren enerji ise cinsellik ve saldırganlık temellidir. Süperego, bu dürtüleri toplumsal ve ahlaki kurallar gereğince törpülemeye ve baskılamaya çalışmaktadır. Ego ise bu dürtülerin uygun bir ortamda veya uygun bir şekilde doyurulmasını sağlayarak bir nevi arabuluculuk görevini üstlenmektedir.

İd’den gelen bazı engellenemez dürtüler ile toplumsal değerler arasında çok büyük uyumsuzluklar oluşabilmektedir. Bu tür durumlarda kişinin kaygı düzeyi artar ve Ego, ait olduğu organizmayı koruma amacıyla savunma mekanizmalarını yaratır (Ersevimi, 2005: 212).

“Savunma” terimi psikanaliz kuramında dinamik görüşün en eski temsilcisidir. Terim ilk olarak 1864’te “Savunma Psikonevrozları” konulu araştırmada ortaya atılmıştır. Burada ve bunu izleyen bir dizi çalışmada Ego’nun hoş olmayan veya katlanılamayan fantezi ve duygulanımlara karşı direnmesi anlamında kullanılmıştır” (Freud, 1989: 47).

Yadsıma/inkâr etme, bastırma, karşıt tepki geliştirme, bedenselleştirme, gerileme, yüceltme, özgecilik gibi birçok farklı savunma mekanizmaları bulunmaktadır. Bunlar arasında yüceltme mekanizması üzerinde biraz daha detaylı durulacaktır. Çünkü makale için temel olan Gustav Klimt ve erotizm içerikli eserlerinin açıklanmasında bu kavram önem teşkil etmektedir.

“Freud yüceltme mekanizmasını ilk olarak 1987’ de Fliess ile kuramsal tartışmalar ve paylaşımlarda bulunduğu mektuplaşmalarında tanımlamıştır ve 1905’ te de son halini vermiştir. Freud, yüceltme mekanizmasını cinsel merakin sanatsal ve yararlı faaliyetlere yöneltilmesi şeklinde tanımlamıştır” (Vaillant, 1992’den aktaran Taşkent, 2010: 44).

Yüceltme mekanizmasında genel olarak toplum tarafından beğenilmeyen, onaylanmayan, kabul görülmeyen ilkel nitelikteki yönelim ve istekler; toplumca beğenilen etkinliklere dönüştürülürler (Geçtan, 2010: 80).

Geçtan, Yüceltme mekanizmalarının oluşum aşamalarını şu şekilde özetlemiştir:

1) gerçek amacın ketlenmesi, 2) cinsel ya da saldırgan niteliklerin etkisiz duruma getirilmesi, 3) Ego tarafından enerjiye yeni bir biçim verilmesi (2010: 80).

Yüceltme mekanizmasını daha anlaşılır kılmak gerekirse günlük hayattan şöyle örnekler verilebilir: küçükken çok agresif tavırları olan ve bıçak gibi kesici aletlerle oynamayı seven çocuğun büyüyünce cerrah olması, kavgaya meyilli bir bireyin başarılı bir boksör olması, birine karşı içerisinde yasak aşk duyguları besleyen bireyin bu istek ve dürtülerini şiir veya roman gibi artistik bir dille aktarması...

Görüldüğü üzere bireyde bulunan yönelim ve dürtülerin toplumsal ve ahlaki kurallar tarafından bastırılması, bu dürtüleri ortadan kaldıramamıştır. Ego bu dürtülerin daha kabul edilebilir bir bağlamda ortaya çıkarılmasını sağlamaktadır. Bu süreçte yüceltme mekanizmasını kullanan birey, ilkel duygularını, cinsel fantezilerini, saldırganlık eğilimlerini sanatsal bağlamda estetize ederek sunabilmektedir. Bu açıdan yüceltme mekanizması sanatsal yaratıcılık konusunda önemli rol oynamaktadır. “Üstelik Freud da yüceltme mekanizmasının edebi veya sanat eserlerinin yaratılmalarındaki rolünü direkt olarak belirlemiştir” (Ersevrim, 2005: 255).

4. GUSTAV KLIMT’İN ESERLERİNDEKİ EROTİZM VE “ÖPÜCÜK” ADLI ESERİNİN İNCELEMESİ

Bir önceki bölümde cinsellik, saldırganlık gibi arzu ve isteklerin toplumun baskısı altına girmesi ve bu noktada yüceltme mekanizmasının devreye girerek bu dürtüleri toplumca kabul edilebilir bir biçimde ortaya çıkarmasından bahsedilmiştir. Bu anlamda yüceltme mekanizmasının sanatsal yaratıcılıktaki önemli bir rolü olduğu vurgulanmak istenmiştir. Bu bölümde ise Gustav Klimt’in eserlerinde sıkça rastlanan “erotizm” açıklanmaya çalışılacaktır. Nitekim erotizm de toplumca kabul edilmeyen, ayıp görülen bir kavram olmakla beraber Gustav Klimt, Egon Schiele, Pablo Picasso gibi birçok ressamın eserlerinde sıkça kullanılan bir kavramdır. Özellikle Klimt’in eserleri bu anlamda çok sayıda tipik örnekler içermektedir. Klimt’in eserlerindeki bu yoğun içerikli erotizmin ortaya çıkmasının yüceltme mekanizması ile alakalı olduğu düşünülmektedir. Bu makalenin ortaya çıkmasındaki en büyük ilham kaynağı da bu düşüncedir.

4.1. Gustav Klimt ve Erotik Eserleri

Avusturyalı ressam Gustave Klimt Sembolizm’in öncülerinden ve Art-Nouveau akımının da kurucularından biri olarak kabul edilmektedir (Kınay, 1993: 224). Babası altın işlemecisi olan Klimt, eserlerinde altın renklerine sıkça yer vermiş ve bazı çalışmalarında da saf altın kullanmıştır www.wikipedia.org (02.01.2022). Bu renk tercihinde sanatçının 1905-08 arasındaki dönemde yer yer Bizans mozaiklerini kullanmasının da etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu mozaiklerin etkisiyle “altın ve gümüş renkleriyle yılkavi ve ritmik çizgilerin sınırladığı zengin yüzeysel desenlerin birleşiminden oluşan dekoratif bir üslup geliştirmiştir” (İnankur, 1997: 1027).

Sanatçının eserlerinde kullandığı en bilindik imgeler ise kadın figürleridir. Klimt, kadınları erotik çizimlerinin objesi olarak belirlemiş ve sıkça kullanmıştır. Hatta kadın, cinsellik ve erotizm onun resimlerinin başlıca konusu olmuştur (Özükan, 2006). Klimt kendisini ve resimlerindeki yaklaşımını şu şekilde açıklamıştır:

“Hiçbir zaman kendi portremi çizmedim. Resme konu edeceğim insanları seçerken kendimi değil daha çok kadınları düşünürüm” (Özükan, 2006:2 14).

“Klimt’in resimlerindeki erotizmden dolayı Nike Wagner, onu çağının en büyük erotik ressamı’ olarak tanımlar. Alessandra Comini ise onun tüm çalışmalarında erotizm tutkusunun egemen olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca Gert Mattenklott “Evet, Klimt, sadece diğer konularda değil, erotizmde de bir ustadır ama resimlerinde erotik unsur o kadar yoğundur ki, diğer her şey dışarı atılmış gibi görünür”, diye bahsetmiştir (Gürbüz, 2008: 64).

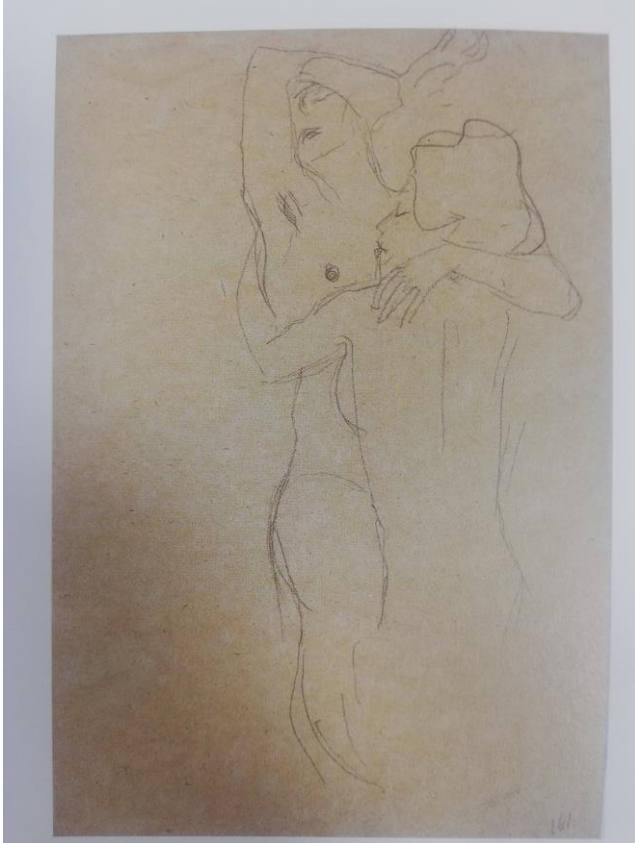
Onun resimlerindeki kadın imgesi ve erotizm bir yandan böylesine övülürken bir yandan da başta feminist sanat tarihçileri olmak üzere pek çok eleştirmen Klimt’in kadın nesnelere erkek arzusunun edilgen nesnelere diye eleştirmiştir (Uz, 2012: 61). Özellikle mozaik gibi uygulamalı sanatlarda oldukça başarılı bir tasarımcı olan

sanatçının, Viyana Üniversitesi için yapmış olduğu duvar resimleri erotizm ötesi pornografik bulunduğu için beğenilmemiş ve red edilmiştir (Berkay, 1996: 252)

Sanatçı, eserlerinde kadın imgesini cinsellikle iç içe kullanması bakımından Egon Schiele gibi çağdaşları ile benzeşmektedir. Ancak ikisi arasında bir ayrım yapmak gerekirse Schiele'nin eserlerinde kadın ve cinselliğin daha pornografik bir dille kullanıldığı, Klimt'in eserlerinde ise estetik heyecana bağlı duygusal bir erotizmin yoğun olduğu söylenebilir.

“Klimt'in erotik bir usta olarak tanınmasının en önemli kaynağı, yağlı boya çalışmalarının yanı sıra, döneminde yayınlamaktan kaçındığı, ölümünden sonra ise binlerce oldukları ortaya çıkan karakalem eskiz çalışmalarıdır. Erotizm öğesinin en yoğun bulunduğu çalışmalarıdır. Bu çalışmaların, asıl çalışmalarına eskiz oluşturmaları için mi yoksa sadece kendi sanatsal gelişim ve tatmini için mi çizdiği hala bir tartışma konusudur” (Gürbüz, 2008: 110).

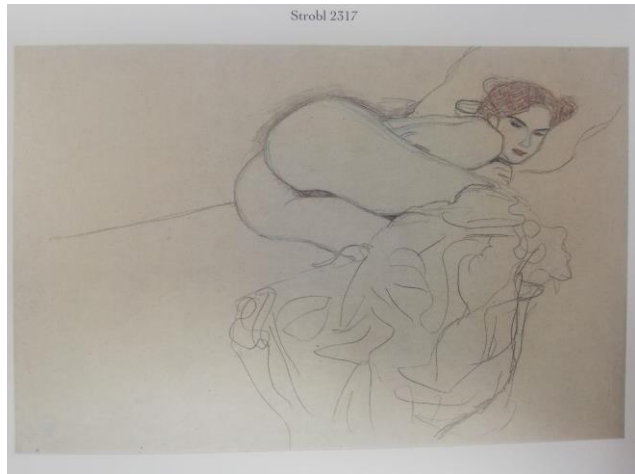
Klimt'in erotizm ressamı olarak bilinmesinde büyük payı olan bu eskizlerden bazıları aşağıda verilmiştir (Resim 1,2,3).

Resim 1. Gustav Klimt, “Sarılan Lezbiyenler”, 45.2x31.2 cm, 1903-1904, Viyana Tarihi Müzesi, Viyana.
Kaynak: : Burn, B., vd. (2001), Gustav Klimt: Modernism in the Making

Resim 2 (Soldaki). Gustav Klimt, “Uzanan Çıplak”, 34.9x55.1 cm, 1904, Viyana Tarihi Müzesi, Viyana.
Kaynak: Burn, B., vd. (2001), Gustav Klimt: Modernism in the Making

Resim 3 (Sağdaki). Gustav Klimt, “Uzanan Çıplak”, 37x55.8 cm, 1904, Viyana Tarihi Müzesi, Viyana.
Kaynak: Burn, B., vd. (2001), Gustav Klimt: Modernism in the Making

4.2. “Öpücük” Adlı Eser

Klimt’in erotik konularında çoğunlukla çıplakları konu aldığı görülmektedir. Hatta bunlardan bazıları pornografik derecede açık, seçik ve şiddetli imgeler barındırmaktadır. Ancak erotizm için tek şart çıplaklık değildir ve bu durum sanatçının bazı eserlerinde de görülmektedir. Öyle ki şair ve makale yazarı Karl Kraus, “erotizm, manzaraları da dahil olmak üzere Klimt’in bütün yapıtlarında mevcuttur.” demiştir (Thompson, 2014: 78) Sanatçının en ünlü eserlerinden olan “Öpücük” adlı tablo (Resim 4) bu anlamda gösterilebilecek tipik örneklerden biridir.

Resim 4. Gustav Klimt, “Öpücük”, TÜYB, 180x180 cm, 1907-1908, Belvedere, Vienna, Austria.

Kaynak: <<https://www.wikiart.org/en/gustav-klimt/the-kiss-1908>> (05.01.2022).

Klimt’in bu eseri (Şekil 4), süslemeci renkler, parıldayan altın varak ve soyut biçimlerle betimlenmiş, idealleştirilmiş bir dünyayı çağrıştırmaktadır. Resimde çiçeklerden oluşmuş bir halı üzerinde bir çiftin öpüştüğü görülmektedir. İdeal süsleme ve törensellik etkisi ile Viyana Sezession akımının tipik örneklerini barındırmaktadır (Little, 2013: 88). Öpüşen bu çift çiçek tarlasında farklı desenler ve şekiller içinde gösterilirken “imgedeki erotizm hem zengin hem çökmüş bir düş dünyasını yaratan duygusal çizgiler, çarpıcı desen ve göz okşayıcı renklerle iletilmiştir” (Beykan, 1996: 252).

Klimt’in en ünlü eseri olan bu resmin geri planındaki altın rengi, altın yaprakları kullanılarak oluşturulmuştur. Resme bakıldığında figürlerde de sarı rengin hakim olduğu görülmektedir. Yalnızca figürlerin üzerinde durduğu zemin yeşil renklerle betimlenmiştir. Uçurumu anımsatan bu yeşil zemin, rengârenk çiçeklerle süslenmiştir. Yer yer figürlerin saçlarında ve kadının elbisesinde de kullanılan çiçek süslemeleri zemin ile uyum oluşturmuştur. Figürlerin sarı renkli elbiselerinde ve onları sarmalayan sarı battaniyede ise geometrik formlar ile süsleme yapıldığı görülmektedir. Burada erkeğin elbisesinin köşeli ve büyük formlarla, kadının elbisesinin ise yuvarlak ve yumuşak formlarla süslediği dikkati çekmektedir. “Erkek figürünün elbisesinde daha büyük karelerin, kadın figürünün elbisesinde ise renkli ve yuvarlak şekillerin kullanılması ile farklı iki cinsiyete vurgu yapılmak istenmiş olabileceği düşünülmektedir” (Kazanç, 2014: 169).

Resme bakıldığında iki âşığın mekândan ve zamandan bağımsız bir beraberlik içinde oldukları görülmektedir. Böylece Klimt’in aşkı, sadece gerçek dünyanın dışında mümkünmüş gibi betimlemek istediği düşünülmektedir (Kalfa, 2018: 55).

Resimdeki çiftlerden birinin Gustav Klimt’in kendisi diğerinin ise hayatının aşkı olarak bilinen Emilie Flöge olduğu düşünülmektedir. Resimdeki çift birbirine öylesine sarılmıştır ki adeta tek vücut olmuştur. Üzerlerinde sarı renkle betimlenmiş olan battaniye, çifti kavramakta ve onların bütünlüğünü pekiştirmektedir. Kadına göre daha koyu bir saç rengi ile betimlenmiş iri cüsseli erkek, kadının yüzünü elleriyle kavramış ve tutkuyla öpmektedir. Kızıl saçlı kadın

ise teslimiyetçi bir edayla bir elini zarifçe erkeğin boynuna dolamış diğer eliyle de erkeğin yüzünü sarmalayan elini kavramıştır. Sıkıca sarılmış olan bu çift aşkın içindeki erotizmi ve birleştirici gücü simgeler niteliktedir. Bu sarılmanın sıradan bir sarılma değil son derece duygulu ve erotik bir birleşme olduğu hissedilmektedir. Üstelik Klimt'in diğer erotik resimlerinin aksine figürlerini giyinik olarak betimlediği bu tablosunda bile erotizm kendini göstermektedir. Bu defa erotizm; çıplaklıkla değil figürlerin sarılışlarıyla, ellerin dokunuşlarıyla, kadının yüz ifadesiyle ve öpüşün yoğunluğuyla hissettirilmiştir. www.sanatabasla.com (05.01.2022).

5. SONUÇ

Cinsellik gibi dürtüler toplumsal yaşam içerisinde her ne kadar bastırılrsa da insanların en temel güdülerinden birisidir. Birçok insan cinsellik, erotizm gibi konuları çoğu zaman konuşamaz bile. Bunun başlıca sebebi ise toplum olarak yaşamak zorunda olan insanların dışlanma korkusu yaşamasıdır.

Sigmund Freud'un Psikanaliz kuramında bu dürtüler ruhsal yapımızın doğuştan gelen parçası olan İd'in temel enerji kaynağı olarak ifade edilmiştir. İd'den gelen ve yaşamımızda önemli yer edinen bu dürtüler, Ego denen ruhsal yapımızın devreye girmesiyle doyuma ulaşmaktadır. Bu dürtülerimizi doyurmak için Ego'nun savunma mekanizmalarını yarattığı bilinmektedir. Bu savunma mekanizmalarından birisi de yüceltme mekanizmasıdır. Yüceltme mekanizmasının ortaya çıkmasıyla beraber toplum tarafından kabul edilmeyen bu dürtüler, toplum tarafından kabul edilebilir bir bağlamda ortaya çıkarılmaktadır. Bu bağlamlardan bir tanesi de sanattır. Dolayısıyla yüceltme mekanizmasının sanatsal yaratıcılıkta önemli bir rolü bulunmaktadır.

Gustav Klimt de ürettiği erotik eserlerle toplumun eleştirisine maruz kalmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda, Klimt'in neredeyse her eserinde görülen erotizmin ortaya çıkmasında da yüceltme mekanizmasının rolü olabileceği anlaşılmıştır. Nitekim erotizm; toplumca ayıplanan, konuşulmasına bile müsaade edilmeyen bir kavramdır ve yüceltme mekanizmasının devreye girmesiyle bu kavramın sanatsal bir ifadeye dönüşmüş olabileceği görülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Beck, C.A.J.; Sales, B.D., Walter, M.D. & Heynes, A.P. (2002). *Managing Diversity in the Classroom*, New Age
- Beykan, M. (1996). *Sanat Kitabı*, YEM Yayın, İstanbul.
- Ersevimi, İ. (2005). *Freud ve Psikanalizin Temel İlkeleri*, Assos Yayınları, İstanbul.
- Freud, A. (1989). *Ego ve Savunma Mekanizmaları*, Bağlam Yayıncılık, Ankara.
- Freud, S. (2015). *Psikanaliz*, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara.
- Geçtan, E. (2010). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar*, Metis Yayıncılık, İstanbul.
- İnankur, Z. (1997). "Klimt, Gustav", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi-2*, YEM Yayın, İstanbul.
- Kınay, C. (1993). *Sanat Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Little, S. (2013). *...İzmler: Sanatı Anlamak*, Yem Yayın, İstanbul.
- Özukan, B. vd. (2006). *Gustav Klimt*, Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- Soyad, Adın İlk Harfi.; Soyad, Adın İlk Harfi. & Soyad, Adın İlk Harfi. (Yayın Yılı). *Kitabın Adı*, Yayın Yeri, Şehir.
- Thompson, J. (2014). *Modern Resim Nasıl Okunur*, Hayalperest Yayınevi, İstanbul.

Makaleler

- Gölbaşı, Z. (2003). "Sağlıklı Gençlik ve Toplum İçin Bir Adım: Cinsel Sağlık Eğitimi" *Aile ve Toplum Dergisi*, 5(2).
- Tuzcuoğlu, N. (1995). "Psikanaliz Kuramı ve Özellikleri", *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (7): 275-285.
- Uz, A. (2012). "Gustav Klimt'in Tuvale Yansıttığı Renkli Işıltılı Masalsı Bir Dünya ve Kadın İmgesi", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1):55-64.

Tez & Projeler

- Gürbüz, C. (2008). "Erotik Eserleri Ve Kadın Figürü'nü Ele Alışı Bağlamında Gustav Klimt Üzerine Bir İnceleme Denemesi", *Yüksek Lisans Tezi*, Anadolu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Kalfa, A. (2018). "Toplum Baskısı Altındaki Kadının Ütopik Duruşu", *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi/Güzel Sanatlar Enstitüsü/Resim Anasanat Dalı, Ankara.

Kazanç, N. A. (2014). “Gustav Klimt ve Alfons Maria Mucha Resimlerinde Kadın İmgesinin Gelişimi”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.

Özgenç, N. (2002). “Resim Sanatında Cinsellik ve Erotizm İmgesi”, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Taşkent, A. (2010). “Alkol ve/veya Madde Bağımlıları ile Bağımlılığı Olmayan Bireylerin Savunma Mekanizmaları Açısından Karşılaştırılması, Çocukluk Çağı Travmaları, Disosiyatif Yaşantılar ve Bağımlılık Şiddetinin Savunma Mekanizmaları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Tetire, Ş. (1992). “Sanatta Çıplaklık ve Erotizm”, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Yüce, S. (2015). “Erotik Resimde Ahlak ve Şiddet İmgeleri”, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi/Güzel Sanatlar Enstitüsü/Resim Anasanat Dalı, Ankara.

İnternet

<<https://sozluk.gov.tr/>> (03.01.2022).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Maslow_teorisi> (03.01.2022).

<<https://tr.wikipedia.org/wiki/Erotizm>> (03.01.2022).

<<https://tr.wikipedia.org/wiki/Psikanaliz>> (04.01.2022).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Gustav_Klimt> (05.01.2022).

<<https://www.sanatabasla.com/2012/06/opucuk-the-kiss-klimt/>> (05.01.2022).